

ՎԵՐՁԻՆ ՀԱՅԿԱԶՆ

«Honneur au courage malheureux!»

NAPOLEON.

Ա.

Գիշերուան առել էր երկին խաւար,
Ծածկէին լեռներն ու ձոր հաւասար.
Հայոց դաշտերուն մահն ու սուգ տիրէր,
Եւ իբր անապատ ամենայն լրւէր:

Բարձրածայր սօսեաց սաղարթուց մէջէն
Հոտ մահու առեր պիւլպիւլն իլերէն,
Դող իգող ըզձայնն էր քաղել անոյշ,
Ու զարկեր թեւին զիւր ճըտիկ քնքոյշ:

Լուսնակն ամպէ ամպ փախչելով մըռայլ
Ըզտըխուր գիմաց կուղէր ծածկէ փայլ,
Որ մի՛ հայկական դաշտին տեսնէ սուգ.
Ու նըշոյլն համնի լոյս տալ յարտասուք:

Միայն պահ ընդ պահ մի խոր մըռնչիւն
Կըլըտուէր դաշտէն խառն ինքզուրբախն,
Կարծես հեռաւոր ծովու կոհակաց
Շառաչն էր փըշրած ժայռից եղերաց:

Եւ հովն որ քովի սարէն թաւաղլոր
Խառնէր հեծութեանց նըւազս ահաւոր՝
Կարծես արտասուաց է՝ ողբոյ էր ոգին
Որ իջեր ու լայր աղէտս աշխարհին:

Այս աղետից ահեղ սըգաբեր
Հայաստան երկրին այն օրն էր ծագեր,
Այն օր այն քըսան, վահ, դարձուց քըսան
Հայկազանց փառաց աստղունք մարեցան:

Բ.

Պահ մը լուսինն ըզկիսալոյս ձըգեց քող
Ու գալիհաջար ամպէն սահեց զիւրն ըզող,
Ինչպէս վերայ սեւատըխուր դադաղին
Մահու լսպտերն արձակէ լոյս մըթագին:

Այս ժամուն՝ դաշտն այն ահաւոր առաւ տես,
Ծայրէ իծայր գիւղներով խառնագէղ.
Ինչպէս աման Դողթան արտեր փըթթաղարդ
Յորայս հընձոց շեղջակուտեալ բարդ իբարդ:

Սուր եւ տէգեր, ոսկի երկաթ զըրահներ,
Վահանք ջախջախ, պարապ ու լի կապարճներ,
Եւ ապաժոյժ արեանց լըծեր հոն գոնդող՝
Տըխուր մէկ փայլ առին լուսնին յայն իշող:

Դիակներուն հոն իբրլրակ մի շարժուն
Տեսնըւեցաւ յաղթահասակ դիւցաղուն,
Որ ըղգըլուն իվեր առաւ ծանրագին,
Եւ չորս քովերը ման բերաւ իդաշտին:

Այն դիակներն ոյց էր վերան երկընցեր՝
Իրեն ձեռքին հարուածներովն էր դիզեր,
Ու ինք կարծես յոգնած՝ հանգիստ հոն կառնուր,
Ինչպէս հընձողն հանգչի խոտոցն իբրլուր:

Ապա աչքերն ածեց դիւցաղն այն իվեր,
Ու զասող Հայկայ յերկնից կամար կըփընտէր .
Բայց նա սըգոյ առեր ըղքող մի զիւրեւ
Ու ծածկըւեր էր իգիշերն այն իսեւ:

Մըտիկ ըրաւ, բայց այլ ինչ նա լըսեց ոչ՝
Քան մահամերձ Հայոց հառաչքս դողդոջ,
Ապա եւ ինք սըրտի վերջին հեծութիւն,
Իւր քաջերուն խառնեց մահու իմընչիւն:

Գ.

«Վահ իմ, գոչեց, քրտան հազար իմ քաջեր,
Այս օր ուրեմն յետին կընքեալ օր էր ձեր .
Այսօր թըշուառ թագաւորիս ձեր բաղդին
Զոհ տալ ձեր կեանքին:

«Ահա նըման այն մըշակին՝ որ ընկած
Կարկըտահար տեսնէ ըղյոյս իւր դաշտաց,
Եւ ես ընկած ձեզ կըտեսնեմ, իմ քաջեր,
Իմահ աննըւէր:

«Կուգամ եւ ես, եւ ես ձեզի հետ կուգամ,
Եւ ես ձեր հետ առ քաջ նախնիս մեր կերթամ .
Կերթամ, սակայն սհ, զի՛նչ թողու՛մ Հայաստան,
Ըզլնձ գերութեան . . . :

«Հայկ եւ Արամ երբ խոր վէրքեր մեր տեսնան՝
Պիտի ճանչնան որ չեմք իրենց անարժան .
Ու մեր ձեռքէն բըռնած ցուցնեն մեծադանձ
Խըմբին դիւցաղանց:

«Բայց ապագայ Հայք որ դարիւն մեր չտեսնան,
Գովեն պիտի զ՛լահէ՝ զհաղար իւր քրտան,
Թէ՛ գերութեան շառաչելով շրջթաներ՝
Գոչեն անէծքներ . . . »

Այս սեւ խորհուրդ ընկաւ քան ժայռ մ' ահաւոր
Ու զՎահէի ընկճեց ըզսիրտ զօրաւոր :

Չէր թըշնամւոյն նեա որ քաջին մահ տըլաւ :

Այլ խորին այս ցնւ :

Եւ ահա ձայնն դիւցադին կըտրեցաւ :

Ու հառաչանք մ' աղեխորով լըսուեցաւ . . .

Աւաղ, վերջին էր այն սըրտին տըրտմանց

Վերջնոյն Հայկազանց :

Դ.

Լուսին թանձր ամպոց մըտաւ իկընակ :

Մըշուշն ու խաւար տիրեց ըովանդակ :

Քիչ մ' առեն երկինք երկիր լըռեցին :

Բայց ապա յանկարծ յամպըտոյաց մըթին

Որոտ ընդ սրտ թընդմամբ գոռալով

Թօթափեցան շանթք զերկին պատուելով :

Մընչէին տարերք ահեղ խաւարափ :

Երկիր այն ժամուն բըռնեց խոր սարսափ :

Կարծես այն քրտան հազար Հայկազանց

Ոգիքն իծոյոյ հրաճօճ կայծականց

Իգլուխ թըշնամեաց յերկնից կուղէին

Թափել վրէժ զոր հոս կիսկատար թողին :

Քանզի ոչ միայն երբ յերկրի է Հայն

Սիրէ զՀայրենիս ու զոհ լինի յայն :

Այլ եւ նահատակ երբ երթայ յերկին :

Հայրենեացն ըզսէր տանի հեա սըրտին :

Ու յերկնից՝ նորոգ զօրութեամբ երկնի

Հայրենեաց իւրոց վրէժ խընդիր կանգնի :

Ե.

Ապագայ Հայք՝ յոր վերջին ժամդ խըրտէ

Այգալէս տըխուր միտք կընէիր, ոյլ Վահէ :

Որդիք են քո : Ի՞նչ, նոքա քաջդ անիծեն :

Որ դիւցազանց հաւսար ընկար ձեռքըդ զէն :

Քեզ անիծեն՝ որ քո զարին փառաւոր

Նըւիրեցեր քո հայրենեացըդ բոլոր :

Ու ցուցուցեր իզարմայումն աշխարհի :

Լէոնիդաս մը Հայաստանն ալ ունի :

Դու թըշնամւոյն բիւրուց զօրաց մըշտաբաղդ

Դէմ կըշռեցեր զոգիդ ազատ եւ անյաղթ :

Մակեդոնեան դէմ յորձանաց բըռնալար

Կանգնեցեր սիրաբդ հայրենեաց իսկատուար :

Ասիր, « Թէ այս կամք են երկնից՝ թող գոռն այն
Զիս նախ կոխէ եւ ապա թէ զՀայաստան,
Իմ՝ նախ աչաց լոյս խաւարի մահազդեաց,
Որ ըղիաւար չքտեսնեմ՝ իմ հայրենեաց: »

Ասիր ու դէմ մահու անվախ վազեցեր,
Ու ապառուժն Աղեքսանդրի ցուցուցեր,
Որ թէ ընտրել պարտ է շրջլծայն կամ ըզմահ՝
Հայր շրջլծայն չնւղեր, կառնու զմահն՝ անահ: ...

Ո՛վ Վահէ քաջ, այս, մեք ու ապագայք
Պիտի պարծիմք քանի որ մեզ կըսեն « Հայք »:
Պարծիմք իբեզ ոչ ինչ ընդհատ զըւարթունս՝
Բան թէ իՀայկ, Արամ, Տիգրան գիւցազունս:

Ինչո՞վ, ինչո՞վ քան ըզնոտս պակաս ես,
Ո՛չ նոյն ոգի անընկճելի էր իբեզ,
Ո՛չ նոյն կըրակ եւ յերակները քալէր,
Ո՛չ ձեռքըդ նոյն հայրենավրէժն էր սուսեր:

Այո՛, որչափ այն մեր անմահ գիւցազունք՝
Եւ դու սիրոյ մեր ունիս նոյն իրաւունք,
Բայց գուցէ դու, Վահէ, եւ քիչ մ'աւելի,
Որչափ թըշուառ քաջ մ'որ իմեր սէր մեռնի:

Այո՛, մեռար դու մեր սիրոյն, ո՞վ գիւցազն,
Եւ շնորհապարտ են քեզ բոլոր սիրաք Հայկազն,
Ոչ քանի որ Հայու մը սիրտ գեռ ողջ է՝
Կերզնումք որ դու անմահ մընաս, ո՞վ Վահէ:

